

**estonia
ballett**

TÖÖPUNALIPU
EESTI NSV
AKADEEMILINE
BALLETI-

ORDENIGA
RIIKLIK
OOPERI- JA
TEATER

„ESTONIA“

JOANNA TENTATA

Eino Tambergi ballett 3 vaatuses 13 pildis.

Mai Murdmaa libreto; Ain Kaalepi laulutekstid.

Tallinn 1971

- Lavastus ja koreograafia — MAI MURDMAA
- Dirigent — ERI KLAS
- Kunstnik — Eesti NSV teen. kunstnik
MARI-LIIS KÜLA
- Konfserimeistrid — REET KIVARI
ELNA KODRES
MEERI FINK
- Balletimeistrld-repetiitorid — NIINA KURVITS
Eesti NSV teen. kunstnik
HELMİ PUUR

OSADES:

- Joanna — Eesti NSV teen. kunstnik
JUTA LEHISTE ✓
Eesti NSV rahvakunstnik
TIIU RANDVIIR
- Surya — JANIS GARANCIS ✓
TIIT HÄRM
- Mustlanna — SVETLANA BALOJAN ✓
Eesti NSV teen. kunstnik
ÜLLE ULLA
- Kloostriivaht — ALEKSANDER BULDAKOV
Eesti NSV teen. kunstnik
ENDRIK KERGE ✓
- Joanna ja Surya
(3. vaafuse «mõtted») — SVETLANA BALOJAN
NATALIA LUKAŠEVITS ✓
ALEKSANDER BULDAKOV
SERGEI VOROBJOV ✓

- Pastoraal — INGE ARRO
Eesti NSV teen. kunstnik
AIME LEIS ✓
NATALIA LUKAŠEVITS
ALEKSANDER BASIHHIN
ALEKSANDER BULDAKOV ✓
PEETER KARELL ✓
SERGEI VOROBJOV

- Ringitants — INGE ARRO, SVETLANA BALOJAN,
ALLA GOLOVKO, TATJANA GOIDOVA,
LARISSA KAUR, SAIMA KRANIG,
MILVI KÖNNUSAAR, HELGA OJALO,
AIMI RUMESSEN, GALINA
ŠAHVOROSTOVA, LUDMILLA ŠILOVA,
LUDMILLA ŠTŠERBAKOVA ja
JEVGENI BASIHHIN, ALEKSANDER
BULDAKOV, ANTON BOME, JANIS
GANGNUS, ANATOLI GUSSEV, MÄRT
KALBUS, PEETER KARELL, ÜLO TRUUSA

- Kuus nunna — INGE ARRO, SVETLANA BALOJAN,
LUDMILLA DIKAJA, TATJANA GOIDOVA,
ALLA GOLOVKO, SAIMA KRANIG,
BERTA KRUMM, MILVI KÖNNUSAAR,
AIMI RUMESSEN, AIGI RÜÜTEL,
ASTRA TOFER, HELGA OJALO,
GALINA ŠAHVOROSTOVA, LUDMILLA
ŠILOVA, LUDMILLA ŠTŠERBAKOVA.

- Vokaalsolist — Eesti NSV teen. kunstnik URVE TAUTS või VIIVIKA VASAR

Orkestri solistid:

- ARVED JAKOBI (viul), Eesti NSV teen. kunstnik MARTIN
LEVALD (tšello), ROBERT KASEMÄGI või HEINAR MERILAI
(metsasarv), VILJAR JÕE või TOIVO LILLEPÖLD (oboe),
VIIDO VIRES (inglissarv)

Etenduse juht — LEIDA JOONSON.

* * *

Me reprodutseerime fükikese keskaega. Keskaega? — Terve inimkonna ajaloo vältel on lõõmanud nõiaprotsesside tuleriidad; õige oleks öelda, et keskaeg jätkub nii kaua, kui Dogma pretendeerib inimese moraalse (ja mitte ainult moraalse) kohtumõistja kohale.

«Joanna tentata»* vastuolud on dogma, inimõistuse ja indiviidi eneseteostuse vastuolud; need vastuolud ei ole üksnes ajaloolised. Ent mitte ükski institutsioon pole inimese eneseteostuse vastu nõnda energiliselt ja avalikult sõdinud, kui kristlik (katoliiklik) kirik; Joanna ja Suryni — oma aja väikeste inimeste — suured kaasaegsed olid Ignatius Loyola ja Galileo Galilei.

Võimu- ja tõehuvid on halvasti kokkusobitatavad, see on järeldus, millele inimkond ikka ja jälle on tulnud, vaadates pärast järjekordseid katastroofe laastatud ning rüvetatud maad.

Joanna ja Suryni tragöödiad on paratamatud ajaloo seisukohalt; sest mitte vaim, vaid võim on loonud oma tsitadellid ja toonud vanatestamentliku põrgu maa peale. Sama võim, mille sümboliks «Joanna tentatas» on Kloostri-vaht.

«... Ma vaatan efekujutuse silmadega vägevast tulelõõma ja hingesid, mis on põlevates ihudes kinni.

Ma tunnen haistmismeelega suitsu, väävlit, rooja ja mädanevaid asju»,

mõnuleb Loyola oma «Harjutuste» põrguvisioonides; ja vaevalt suutis 17. sajandi jesuiit ette kujutada, et 20. sajandi «prohvetid» kuulutavad sama usku, aga juba reaalses maailmas:

«... kultuurikond, mis peibutab noorsoo hingi kirikuga, kelle kontos on härrad inkviitorid, lõpeb loogiliselt, kui ta süütab tõrvikud omaenda peieteks, meie laiba-ahjude tules».

(Saksa kirjaniku Rolf Hochhuthi draamast «Asemik».)

«Joanna tentata» püüab, niipalju kui žanr seda võimaldab, paljastada igivana müüti, nagu tegelaks religioon kõigepealt «vaimsete» protsessidega, inimisiksuse harmooniliseks muutmiseks; «Joanna tentata» eksekutsioonid tähendavad kõigepealt isiksuse laostamist, tema allutamist idealistlikule dogmale.

Libreto koostamisel on kasutatud mitmeid ajaloolisi ja kirjanduslikke materjale, mis käsivad Prantsusmaa Ursula kloostri nunna, õe Jeanne des Anges'i (1605—1665) elu. Libreto süžeealiseks aluseks on poola kirjaniku, rahvusvahelise Lenini preemia laureaadi Jaroslaw Iwaskiewicz'i novell, mille ainetel on loodud ka tuntud kinofilm «Ema Joanna inglite juurest»; muusikas on kasutatud 16. sajandist pärinevaid viise.

*) piinatud, vaevatud, kiusatud (lad.)

BALLETI SISU

I vaatus

Kummalised sündmused nunnakloostri, mille abtissiks on ema Joanna, tekitavad juba kauemat aega huvi ning uudishimu ümberkaudsete elanike hulgas. Räägitakse, et nunnadesse olevat tunginud kuradid, kes eksitavad nunnasid õigelt teelt; ekstaatilised palvused vahelduvad kloostri nunnade kõlvatute veiderdamistega.

Etenduse ekspositsioon annab pildi kloostrielus toimunud metamorfoosist; edasine tegevus kandub kloostriiligidasse kõrtsi, kus mustilanna, kõrtsi perenaine, juhtunut omamoodi kommenteerib. Tema laulust selgub, et üks preester on seni tagajärjetult püüdnud nunnasid kuradeist vabastada, ning samasugust saatust ennustab mustilanna uuele eksortsistile*, preester Surystile. Preester Suryin püüab palvetamisega võitu saada hetkelistest kahilustest usu võimuse ning mõjus.

Edasine sündmustik paneb Suryini veendumused järjest rängemale proovile.

Kloostri atmosfääri surutus ning kinnisus mõjub Surystile masendavalt, masendavalt mõjub talle ka kohtumine Joannaga. Joanna äkiliselt vallandunud elujõus näeb Suryin saafana võimu. Suryin tunneb ennast abituna selle elujõu ees ning üksikuna kloostri ja vendade-preestrite hulgas, kes kõigi vahenditega — palvete, piinamisega — püüavad kloostri korda luua.

II vaatus

Mõtisklused elu ning inimloomuse olemuse üle viivad Suryini loodusesse. Loodus kinnitab Suryini usku harmooniasse ning elu täiuslikkusesse; seda kinnitab karjaste lihtne vilepillilugu, mis Suryini mõtetes seostub nende puhta armastusduetiga. Seda harmooniat, rahu ja täiuslikkust tahab Suryin sisendada ka Joannasse.

Suryini tabab Joanna juures peitumus, kohtumine naisega toob ta hinge aina uusi kahtlusi. Suryin ei suuda Joannasse sisendada hardust ning inimarmastust. Joannas saab võidu armunud naine.

Noored rahvapeol on õnnelikud — ent Joanna ja Suryin vaevlevad oma kahtlustes. Suryini fantaasiasse ilmuvad meelelised kujutelmad, nendes näeb ta aina Joannat, võrgutavana, pahelisena. Et pääseda kiusavatest ulmadest, hakkab Suryin ennast halastamatult nuhtlema.

* eksortsist — keskaegne preester, kes tegeles «kurjade vaimude» väljaajamisega.

III vaatus

Joanna ning Suryyn kohtuvad. Mõlemad tajuvad armastust, mis neid on vallutanud; nad ei julge seda teineteisele avaldada, palve varjab nende tõelisi tundeid.

Ent tunne ei mahu palveisse; mida kirglikumaks muutub palve, seda aktiivsemaks muutub fantaasia ja talumatuks pinge. (Suryyni ja Joanna hinge- seisundit väljendavad balletis paralleelsed stseenid dublantidega). Joanna ja Suryyn sööstavad teineteise poole. Joanna suudleb Suryyni, viimane langeb minestunult maha.

Samal ajal kui väljas toimub ürgselt jõuline, lausa paganlik fantsupidu, vaevleb Suryyn üksi oma kongis. Ta ei suuda enam palvetada, kujutlustes näeb ta aina Joannat — kord vaguralt, kord armastavat, kord süüpiinades vaevlevat.

Ning Suryyn mõistab — mitte armastus pole taunitav, taunitav on jõud, mis takistab inimese püüdu armastusele! Suryyn näeb preestreid, kujutlustes samastuvad nad kurjade vaimudega; neid tekib aina juurde, nagu rotiparv keerlevad nad Joanna ümber. Suryyn püüab Joannat kaitsta, aga ta ei suuda seda; kurjad vaimud on maailma vallutanud, neid on igal pool. Kloostrivahis näeb Suryyn saafanat ennast.

Suryyn, suutmata siduda oma usku vastavastatud tõdedega, kaotab mõis- tuse. Ta haarab krutsifiksi ja tapab kloostrivahi.

Joanna, kaotanud armastatu ja lootuse armastusele, on ometi tajunud inimfunnete suurst ja jõudu.

* * *

Neljandat vaatust meie balletis teafavasti ei ole; ent saagu selleks too tunne, mille me endaga viime ja mille sõnastas prantsuse kirjanik — kommunist Paul Eluard:

Me olime allikal ja meri pole kaugel

Ma tean me kõik võiksime teada et mõõt on täis

Me ei taha enam külmetada

Ei ihult ega hingelt

Võtkem rõõm õnnetuse vastu võtkem ülekohtu vastu õnn

Kõik on igavene miski pole igavene meie oleme

Me kisume oma kasufu tänava üles

Ja kanname ta ära et ta sureks

Me isandate hulluses nende pühamus.

Краткое содержание балета «Joanna tentata»

[«Одержимая Иоанна»]

I акт.

В монастыре, настоятельницей которого является мать Иоанна, происходят странные события. В окрестных деревнях поговаривают, что в монахинь вселились бесы, которые сбивают их с верного пути. Даже во время молебнов бесы одерживают верх.

Святые отцы пытаются изгнать нечистого, но все их труды напрасны. Для этой же цели в монастырь прибывает молодой священник, отец Сюрин. Цыганка, хозяйка корчмы, предсказывает ему, что он влюбится в одну из монахинь, но отец Сюрин твердо верит в свои силы.

Дальнейшие события вселяют в душу Сюрини страх и сомнения. Он чувствует себя беспомощным перед Иоанной, перед ее бунтом против окаменевших устоев монастыря. Чужды для него и священники, которые всеми средствами — истязаниями, постом, молитвами — пытаются изгнать бесов.

II акт.

Сюрин часто покидает монастырь, чтобы побыть одному, наедине с природой. Ее величие, простые танцы пастухов укрепляют в душе Сюрини веру в совершенную гармонию человеческой природы, во всемогущество творца. Свое спокойствие и душевное равновесие Сюрин пытается передать Иоанне — но напрасно. Иоанна полюбила Сюрини и хочет быть любимой.

Однажды недалеко от монастыря проходило народное гуляние. Молодежь веселится, но невеселы Сюрин и Иоанна. Их мучают сомнения. Любовь Иоанны смущает Сюрини, в его воображении она является красивой, соблазнительной женщиной, но никак не посвятившей себя богу монахиней. Чтобы освободиться от наваждения, Сюрин прибегает к жестоким мерам.

III акт.

Опять встречаются Иоанна и Сюрин. Оба уже не могут скрыть свои чувства, их влечет какая-то тайная сила (постановщик как бы материализует их мысли и чувства в параллельной паре танцующих). Иоанна стремится в объятие Сюрини. После поцелуя Сюрин падает без чувств.

За стенами монастыря продолжается праздник, приближаясь к какому-то языческому обряду. А Сюрин один мучается в своей келье. Он уже не может молиться, в воображении он видит только Иоанну — то любящую, то терзаемую сомнениями.

Наконец Сюрин понимает невозможность отрицания любви, невозможность противостояния стремлению человека к счастью. В воображении Сюрини священники принимают облик злых духов, как крысы кружащихся вокруг Иоанны. Сюрин хочет помочь Иоанне, но духов все больше и больше. Сюрин сходит с ума. В порыве отчаяния он убивает надсмотрщика, в облике которого видится ему сатана.

Иоанна, которая потеряла все — и любимого, и надежду на любовь — потрясена. Впервые в жизни она узнала силу человеческого чувства.

* Tentata (лат.) — истстрадавшаяся, измученная, одержимая.

Lavastusala juhataja
Dekoratsiooniala juhataja
Kostüümiala juhataja
Jumestus ja parukad
Vaigustusala juhataja
Rekvisiidiala juhataja
Kunstnik-butafor
Lavameister

— ÜLO MATESEN
— FELIX THALING
— LEIDA SÄREV
— SERAFIMA GROMOVA
— EVALD RADIK
— META KALT
— VÄINO VAHTRIK
— HEINRICH TOOTS

*

Kava koostas ja toimetas **Lehti Metsaalt.**

Hind 20 kop.

Trk. «Signaal» 656 10 000 3-71